

Zahlázení odsouzení do roku 1928 s důrazem na období let 1852–1928

Zdeněk Jiří Skupin

*Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Kontaktní e-mail: 392870@mail.muni.cz*

Spent Convictions up to the Year 1928, with Emphasis on Period of the Years 1852–1928

Abstract:

The article deals with the development of prison sentences from 1708 to the year 1928. The term “spent conviction” is related to the deletion of the criminal record or records (it means that the record can be ignored) thus the undermined legal status of the person, who had been convicted, is rehabilitated and restored, which means that no one can blame or remind him or her the crime. It may seem to that the spent conviction is the institution of the modern society but true lies elsewhere. In fact the process of spending conviction and its repercussion appears since 1768, when the substantive law of spent conviction was included in the *Constitutio Criminalis Theresiana* which was the penal code of empress Marie Theresie. But main progress in the field of spent conviction made Marie Theresie’s son Joseph II, whose penal code included extensive provisions on subject matter. Emphasis is placed on penal code about crimes, torts and offences, which came into force in 1852 and had been effective almost for 100 years till 1950 when a new penal code took effect. However, since 1918 the act of redress of conviction become effective, and replaced provisions about spending conviction, which was contained in penal code about crimes, torts and offences. At last, but not least, the act of redress of conviction contained both substantive and procedural law of spent conviction and thus it was the first comprehensive and united act on the subject matter.

Key words:

spent conviction; Austro-Hungarian Empire; First Czechoslovak Republic; historical comparison

Klíčová slova:

zahlázení odsouzení; Rakousko-Uhersko; první republika; historická komparace

DOI: 10.14712/2464689X.2018.46

Financování: Příspěvek vznikl v rámci projektu Recentní překážky efektivního naplňování cílů trestního řízení, MUNI/A/1143/2017.

Zahlázení odsouzení lze považovat za jeden z institutů vycházejících ze základů současné demokratické společnosti. Zejména je důležité vyzvednout jeho spojení se zásadou subsidiarity trestní represe a z ní vycházejícího principu *ultima ratio*, který se z hlediska viny promítá do trestního práva, zjednodušeně řečeno tak, že přednostně by mělo být užito prostředků ochrany jiných právních odvětví a prostředků trestního práva by mělo být užito až subsidiárně, tj. v případě, kdy je ochrana těmito odvětvími nedostatečná. Z hlediska trestání trestat jen v nejnútnejší míře a dávat přednost mírnějším trestům před tresty přísnějšími, což koresponduje s myšlenkami zahlázení odsouzení, neboť skrze zahlázení dochází k vyjádření „uspokojení“ společnosti nad potrestáním pachatele, příp. ztrátě zájmu společnosti na potrestání pachatele,¹ což vede ke skutečnosti, že odsouzeného již dále není třeba trestat ani jinak omezovat, např. ve výkonu povolání nebo jiných činností.

Zahlázení je bezpochyby spojeno se současnými vývojovými trendy, tj. s restorativní justicí, avšak za předpokladu zachování justice retributivní. Restorativní účinek lze spatřovat, jak bylo výše naznačeno, v zániku negativních důsledků odsouzení („odstranění“, lépe řečeno neuvedení, záznamů o trestném činu ve výpisu z rejstříku trestů) ve vztahu k širší veřejnosti a většině státních orgánů. S tím jsou spojeny důsledky zániku recidivy v právním smyslu² (jak omezené, tak neomezené), a již zmiňované důsledky neobsažení zahlázených odsouzení ve výpisu z evidence rejstříku trestů. Na druhou stranu, retributivní prvky lze spatřovat v zachování zákonem stanovené doby, po níž musí odsouzený vést řádný život, je tudíž pod drobnohledem státu, což má důsledky spočívající zejména v možnosti soudu hodnotit dosud nezahlázené odsouzení jako zmiňovanou recidivu, tj. soud přičítá recidivu buď (obligatorně) jako zvláště přitěžující okolnost nebo (fakultativně) jako okolnost obecně přitěžující (s přihlédnutím k zásadě *ne bis in idem*). Retributivní prvky lze spatřovat i u zahlázených odsouzení, neboť k těmto mají přístup zákonem stanovené státní orgány, které tyto informace využívají k hodnocení osoby pachatele, příkladem za všechny je např. soud při obecném ukládání trestů³ nebo orgán státní správy myslivosti při ustanovování myslivecké stráže.⁴

Lze tak nabýt dojmu, že zahlázení odsouzení je trendem současné doby, opak je však pravdou. S podobou zahlázení odsouzení *stricto sensu*⁵ se totiž setkat již v osvícen-

¹ Např. promlčením, nebo skrze rozhodnutí prezidenta republiky (milosti nebo amnestie).

² Srov. KUČTA, J. In: KRATOCHVÍL, V. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 405–408.

³ § 39 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“).

⁴ Srov. zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Při pohledu na koncepci zahlázení v historických pramenech a na institut zahlázení odsouzení v současné úpravě trestního zákoníku lze rozlišit zahlázení odsouzení na zahlázení odsouzení *lato sensu* a zahlázení odsouzení *stricto sensu*. Zahlázení odsouzení *lato sensu* vychází z historického chápání, kdy lze říci, že zahlázení (shlázení) bylo považováno za obecnější zánik negativních důsledků odsouzení (srov. níže v jednotlivých kapitolách) spojeného s fikcí neodsouzení, kdežto zahlázení odsouzení *stricto sensu* vychází z dnešního, relativně úzkého, pojetí institutu upraveného v § 105 a § 106 trestního zákoníku. Toto pojetí nesmí být slučováno s důsledky, k nimž vede, tj. s důsledky, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen, neboť k fikci neodsouzení lze dospět i jinými instituty a to např. osvědčením se ve zkušební době, milostí nebo amnestií prezidenta republiky, a slučovat tyto instituty na základě stejných důsledků by bylo chybné. Nebezpečí sloučení je možné připodobnit ke sloučení institutů krajní nouze a nutné obrany, a to jen z důvodu, že oba instituty vedou k vyloučení protiprávnosti, tento myšlenkový postup je proto nesprávný. Z tohoto důvodu není možné osvědčení se ve zkušební době, milost nebo amnestii prezidenta republiky slučovat a podřazovat pod zahlázení *stricto sensu*, avšak tato skutečnost nebrání považovat všechny zmíněné za (historické) pojetí zahlázení *lato sensu*.

ství,⁶ avšak je možno předpokládat, že se zahlazení odsouzení *lato sensu* uplatňovalo již v dobách dřívějších, např. pravomocí panovníka udělovat milosti.

Článek se věnuje analýze vývoje institutu zahlazení od roku 1708, resp. od roku 1768, kdy lze v kodifikovaných předpisech zaznamenat jistou obdobu, případně podobu zahlazení odsouzení, tak jak ji chápeme v dnešní době (tj. zahlazení odsouzení *stricto sensu*). Důraz je kladen na období od roku 1852 do roku 1918, kdy pro oblast odčinění odsouzení byl platný a účinný trestní zákoník o zločinech, přečinech a přestupcích, a na období od roku 1918 do roku 1928, kdy byl platný a účinný zákon o odčinění odsouzení. Článek se zaměřuje na analýzu právní podoby zahlazení odsouzení v Rakouském později Rakousko-Uherském mocnářství⁷ (konkrétně na jeho Předlitavskou část) a její komparaci se současnou právní úpravou.

Zahlazení odsouzení v letech 1708–1852

*Constitutio criminalis Josephina*⁸ z roku 1708 byl převážně předpisem procesněprávním, a tudíž ustanovení o jakémkoliv podobě, případně variantě zahlazení odsouzení neobsahoval. Důvodem této skutečnosti bylo, že *Constitutio criminalis Josephina* byl předpisem subsidiárním, primárními zdroji byly zejm. Koldínův zákoník⁹ a Obnovené zřízení zemské,¹⁰ avšak ani tyto předpisy explicitně neobsahovaly ustanovení o zahlazení odsouzení. Na druhou stranu *Constitutio Criminalis Theresiana*¹¹ z roku 1768 již obsahoval explicitně vtělená ustanovení o zahlazení odsouzení, tuto skutečnost spojoval např. s promlčením trestní odpovědnosti za přečinění, kdy toto bylo spojováno se „zhlazením a uhasnutím“, tj. přečinění nesmělo být nikomu vyčítáno, a to ani při dalším trestním stíhání za jiné přečinění.¹² Nemožnost zahlazení některých trestů vyplývala z jejich povahy, typicky jimi byly např. tělesné tresty v podobě vypálení cejchu (trestního znamení).¹³

S „vyšším stupněm“ zahlazení, které má již jednotnou a ucelenou formu, se lze taktéž setkat v trestním zákonu Josefa II. z roku 1787, který nesl český název: „Práva wffeobecna

⁶ Srov. níže jednotlivé kapitoly.

⁷ Zákon č. 108/1918 ř. z., o odčinění odsouzení nabyt platnosti a účinnosti za trvání Rakousko-Uherského mocnářství (ač na jeho sklonku) a byl účinný až do roku 1928, proto je do článku zařazeno i toto období, přestože svou účinností spadá převážně do období První republiky.

⁸ *Constitutio Criminalis Josephina* (Geho Milosti římského císaře, vherského a českého krále, ec. Jozeffa Prwnjho. Arcy-knjžete Rakauského, ec. pána nasseho negmilostiwégssýho. Nowé práwo vtrpné a hrdelnj, pro králowstwj České, margrabstwj Morawské a knjžetctstwj Sleské. Anno M. DCC. VIII., Nákladem podle císařského neymilostiwégssýho nadánj Kasspara Jana Kupce z Bilenbergku. V dědičůw Jana Karla Geřábka, 1703. Dostupné na: https://books.google.cz/books?id=wh5fAAAAcAAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

⁹ MALÝ, K. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013. Srov. též KRISTIÁN Z KOLDÍNA, P. – JIREČEK, J. (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. Vyd. 5. Praha: Všeherd, 1876, (dále jen „Práva městská“).

¹⁰ JIREČEK, H. *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého*. Praha: Nákladem F. Tempského, 1888. Dostupné také na: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/201> (dále jen „Obnovené zřízení zemské“).

¹¹ *Constitutio Criminalis Theresiana* aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Králowské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské etc., etc. hrdelnj Práwnj Ržád, W Wjdni: Wytisštěný v Jana Tomasse vrozeného z Trattnerů, Cýsařsko-Královského Dworského Impressora, 1769.

¹² Tamtéž, Art. 16 § 5.

¹³ Tamtéž, Art. 6.

nad Prowiněnjmi, a yich Treftmi“ (Práva všeobecná nad proviněnými a jich trestmi).¹⁴ Takto je možno usuzovat z § 182, který uváděl, že: „Zločin, neb prowiněnj za zmanené, a zruffené fe drží, když zločinec, neb prowinitel Trest fobě ofauzený wyftál“,¹⁵ ve spojení s § 184, který uváděl: „Když Zločin, neb Prowinění, Trestanliwoft Trestem wystálým, anebo Milofti Udělenjm fe zmazala, a minula, tedy Zločinec, neb Prowinnitel někdeyffi od Zločinu, a Prowiněnj fwého za zauplna očiftěného patrijn býti má, a do wffech fpolečných měšfských Práv opět wftupuye, potudž zráta yich fnád Máfkedet, neb Djl wyffowný Ortele treftmjho nebyl. Pročež w Pziwánj těchž od nikoho zaměfttnáwán, zaneprazdňowán, neb fužowán; též potudž Žiwot, a Obcowánj fwé budaucý beztreftně, a práwně powede, yemu od někoho co Předefflého wytykáno, a předhazowáno, aneb on z Strany toho Způsobem yakymkoli od nikoho tupen, haněn, neb uražen býti nemá.“¹⁶ Výkon trestu tak byl spojován s obnovou všech společných městských práv. Zejména je podstatná poslední věta § 184, jelikož uvádí, že pro případy, kdy odsouzený trest vykonal nebo mu byl prominut, mu příslušné odsouzení nesmí jít jakkoli k úhoně, zejména mu nesmí být vytýkáno, nesmí být haněn nebo uražen. Samozřejmě je nutno dodat, že jak ustanovení § 182, tak ustanovení § 184 měla působnost na všechny obyvatele říše, bez rozdílu jejich stavu nebo původu.¹⁷ Tímto způsobem byla vyjádřena myšlenka současného pojmání zahlazení odsouzení. V porovnání s recentní úpravou lze říci, že v současnosti je možné zahladit jakýkoliv uložený trest, tj. i výjimečný trest na doživotí,¹⁸ důležitou skutečností je i neexistence tělesných trestů, případně trestů s trvalým následkem.¹⁹

Navazujícím zákonem byl zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích²⁰ z roku 1803 císaře Františka II. Dobová forma zahlazení se nacházela v ustanoveních § 201–210, hlavně osmnácté „O zacházení a přestávání zločinův a trestův“. Mezi skutečnosti zajítí a přestání zločinu náležela smrt pachatele, vystátí²¹ trestu, opomenutí téhož a zletilostí neboli zajítím let právních. Tento zákon se s vystátím trestu vypořádává velmi obdobně jako zákon předchozí. Pro případy, že odsouzený zločin vystál, vstupoval zpět do všech společ-

¹⁴ *Allgemeines Gesetz über Verbrechen, und derselben Bestrafung: Wird verkauft ungebunden das Stück auf Schreibpapier für 12.kr. gebunden für 18.kr. auf Druckpapier für 8.kr. gebunden für 14. kr.* Wien: Gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattner, k. k. Hofbuchdrucker und Buchhändler, 1787.

¹⁵ Tamtéž, § 182 (pozn. překpis ze švabachu). Ve stručnosti lze ustanovení parafrázovat: „Pokud zločinec (prowinitel) trest vystál, má se za to, že je zločin (provinění) smazán a zrušen.“

¹⁶ Tamtéž, § 184 (pozn. překpis ze švabachu). Ve stručnosti lze ustanovení parafrázovat: „Došlo-li k zániku trestu na základě vystátí či udělenou milostí, má se za to, že zločinec (prowinitel) je zcela očistěn od takového zločinu (provinění), znovu vstupuje do všech svých práv městských, potud pokud nad odsouzeným nebyl vyřknut výslovný trestní ortel. Pokud odsouzený poté vede beztreftný život, nesmí mu býti vytýkáno a připomínáno jeho předchozí odsouzení, stejně tak nesmí být jakýmkoliv způsobem za předchozí odsouzení tupen, haněn nebo uražen.“

¹⁷ Srov. první překlad obecného zákoníku občanského, který hovoří o všech zákonech městských.

¹⁸ Samozřejmě za splnění dalších zákonem stanovených podmínek v případě, že je odsouzený podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí.

¹⁹ Nic ovšem nebrání zákonodárci, aby provedl legislativní zásahy a recentní úpravu změnil tak, že některé, kupř. nejzávažnější zločiny, nebude možno zahladit. V této věci je důležitá otázka odůvodněnosti takové změny, zejm. poté rozpor se základními zásadami trestního práva, resp. ústavními hodnotami a právy.

²⁰ Jungmann VI.1678. Doucha 309. Riegrův sl. nauč. X. 383 (*Kniha práv nad přečiněními hrdelními*. We Wídni: Jana Tomáše Urozeného z Trattnerův, 1804.)

²¹ Dobové předpisy pro soudobý pojem „výkon trestu“ používaly pojmu „vystátí trestu“. Pojmy lze používat *promiscue*, avšak autor se v zde a v dále v textu přidržuje pojmu tak, jak byly používány v předpisech, které byly účinné a platné ve zkoumaném období.

ných městských práv, výjimku tvořily případy, kdy byla ztráta bezúhonnosti následkem rozsudku. S vystátím zločinu byly také spojovány následky „zahlázení“, neboť odsouzenému neměl být zločin dále vytýkán a „předhazován“, neměl být za něj „tupen, haněn nebo urážen“. Stejně účinky jako „vystátí“ zločinu mělo jeho odpuštění (opomenutí zločinu).

Na tomto místě je vhodné připomenout, že všechna odsouzení byla zahlazována *ex lege*, tj. automaticky, nastala-li výše zmíněná skutečnost, v recentní úpravě se lze setkat se zahlázením *ex lege* pouze u některých alternativních trestů,²² v ostatních případech je zahlazováno *ex decreto* (k této skutečnosti je tak třeba rozhodnutí soudu).

Důležitou skutečností, týkající se výslovného vložení slov zákazu tupění, hanění, urážení atd., bylo pojetí cti ve stavovské společnosti. Čest osoby byla nepostradatelnou součástí jak právního, tak společenského života již od dob římské společnosti, kdy *infamia* (nečestnost) byla důvodem omezení způsobilosti k právnímu jednání,²³ svůj význam si zachovala dlouhou dobu; od 19. století již *infamia* není spojována s omezením právní způsobilosti.²⁴ Právní (ne)způsobilost nebyla jediným důsledkem infamie, mezi další lze zařadit např. zákaz podání svědecké výpovědi,²⁵ zákaz manželství s dcerami lidí dobře zachovalých, tak stejně zákaz osvojení sirotků, těchto osob²⁶ atd. Důsledkem zahlázení tak bylo (znovu) nabytí cti a s tím spojených dalších práv.

Recentní právní úprava zaznamenala výrazný posun významu cti, resp. její ztráty a dopadů do právního života, avšak lze říci, že význam ve společenském životě zůstal zachován, zahlázení tak nemá vliv na čest a integritu ve společenském životě, odsouzený nabývá „pouze“ bezúhonnost soudní.²⁷

Pro shrnutí, období od roku 1708–1852 se vyznačovalo následujícím: 1. Objevovaly se první náznaky zahlázení odsouzení, a to již v relativně přísném trestním předpisu *Constitutio Criminalis Theresiana*. 2. Zahlazovalo se *ex lege* vystátím trestu, milostí, později též smrtí pachatele a promlčením. 3. Zahlazena nemohla být odsouzení spočívající v trestu cejchu nebo jiné značky. 4. Zahlázení odsouzení bylo spojeno s obnovou městských práv, resp. všech práv (vyjma vyslovení ortele). 5. Zahlázením byly spojeny účinky zákazu přihlížení k odsouzení a zákazu připomínání odsouzení pachateli, včetně jakýchkoli jiných negativních důsledků (obnova cti).

Zahlázení odsouzení v letech 1852–1918

Zákon č. 117/1852 ř. z., jímžto se vyhlašuje, a počínajíc od 1. září 1852, ve skutek uvádí nové, pozdějšími zákony doplněné, více novými ustanoveními rozmnožené vydání zákonníka trestního o zločinech a těžkých policejních přestupcích od 3. září 1803, jakožto jediný zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro celou říši, vyjímajíc Hranici

²² Trest obecně prospěšných prací, trest zákazu činnosti, peněžitý trest uložený za přečin spáchaný z nedbalosti a v případech, kdy není uložen trest a je tudíž upuštěno od potrestání.

²³ SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 55.

²⁴ VOJÁČEK, L. *Urážky, pomlvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 9.

²⁵ JIREČEK, *Obnovené Právo*, Čl. D. XIII.

²⁶ MALÝ, c. d., Čl. M. XLII.

²⁷ Zmíněné lze demonstrovat na příkladu, kdy osoba A prohlásí o osobě B, že tato byla odsouzena pro trestný čin, ač toto odsouzení bylo již zahlázeno. Osoba A se neopouští trestného činu, neboť neprohlásila lživou (nepravdivou) informaci o osobě B, přestože by jinak zdánlivě byly naplněny znaky skutkové podstaty pomlvy (§ 184 trestního zákoníku).

vojenskou (dále jen „Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích“), navazoval výraznou měrou na svého předchůdce, Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích.

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích byl rozdělen do dvou hlavních částí, první z nich byla zaměřena na problematiku zločinů, druhá poté na přečiny a přestupky. Zákon byl nastaven relativně přísně, neboť s rozsudkem o vině a vysloveném trestu byly spojeny i další účinky (mimo samotnou povinnost podvolit se trestu). Tyto účinky konkrétně vyjmenovával § 26 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích. „S každým odsouzením pro zločin jsou mocí zákona spojeni tyto účinkové: a) odejmutí všelikých řádů tuzemských i cizozemských, čestných znamení civilních i vojenských; b) ztráta všelikých veřejných titulů i akademických stupňů a hodností, a odejmutí práva, nabytí jich znovu neb zase bez povolení Císařova; ... d) ztráta všelikého úřadu veřejného nebo všeliké služby veřejné, zahrnující v to i úřad učitelský, a nespůsobilost, dosáhnouti jich znovu neb zase bez výslovného povolení Císařova...“, mezi další účinky zákon řadil např. ztrátu způsobilosti být soudcem, advokátem, notářem, ztrátu práva na penzi nebo jiné příspěvky atd.²⁸

Tímto ustanovením nebyla dotčena jednotlivá ustanovení občanských, politických a církevních předpisů. Což v období První republiky²⁹ znamenalo, že pokud s odsouzením za zločin příslušné předpisy spojovaly další škodlivý (nepříznivý následek) pro pachatele, tento byl k trestu „přičten“. Mezi tato omezení náleželo např. omezení nabytí československého státního občanství cizincem,³⁰ nespůsobilost k přísednímu výslechu svědeckému,³¹ vyloučení ze zápisu do stálých seznamů voličských³² atd.

V obdobném smyslu se neslo i ustanovení následující,³³ které spojovalo s odsouzením k trestu těžkého žaláře, příp. trestu smrti, v písm. a) zánik (ztrátu) šlechtického titulu odsouzeného (ale pouze ve vztahu ke své osobě, tj. osobě odsouzené), za předpokladu, že byl šlechticem. Druhým účinkem, v písm. b), byl ten, že v průběhu vykonávání trestu nemohl odsouzený právně jednat, konkrétně se právně zavazovat nebo také pořizovat pro případ smrti, tím ale nebyla vyloučena platnost takových jednání před spácháním zločinu.

Recentní úprava zaznamenala výrazný posun, neboť je nutno šetřit jak osoby poškozené, tak osoby pachatele v duchu zásady humanismu a humanity trestání, proto jsou vyloučeny kruté, nelidské a přísné tresty. S tímto jsou spojena i případná omezení pachatele, kdy jako jeden z největších zásahů do základních práv je považováno odnětí osobní svobody a s tím spojených práv (pohyb, pobyt, aj.), avšak nedochází k omezení dalších práv, typicky zejm. není nikterak dotčena způsobilost odsouzeného. Na druhou stranu i v současnosti s odsouzením (ztrátou soudní bezúhonnosti) jsou spojována omezení spočívající např. v nemožnosti nabytí určitá povolání,³⁴ u nichž je třeba zvýšené společenské integrity, mravnosti, cti aj.

²⁸ § 26 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích.

²⁹ Srov. KALLAB, J. – HERRNITT, V. *Trestní zákony československé platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Nákladem Československého Kompassu, 1923, s. 30.

³⁰ § 29 ABGB.

³¹ § 336 zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947.

³² § 3 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

³³ Tamtéž, § 27.

³⁴ Mezi typická povolání náleží např. soudci (z. č. 6/2002 Sb.), advokáti (z. č. 85/1996 Sb.), státní zástupci (z. č. 283/1993 Sb.), a dále výkon živnosti (z. č. 455/1991 Sb.), byl-li trestný čin spáchán při výkonu této činnosti apod.

Velkou přísnost lze sledovat v ustanovení § 26 v případech písmen b) a d), kdy účinek odsouzení byl spojen s nemožností znovunabytí příslušných vyznamenání, titulů, úřadů atd., tedy s přetrváním účinku potrestání za zločin, s výjimkou dispensu samotným císařem.

Jistá forma institutu zahlazení se nacházela na konci dílu o zločinech, v ustanoveních o pomíjení zločinů a trestů. Mezi skutečnosti pomíjení zločinu (v současné terminologii by se příslušná ustanovení dala vyložit jako kombinace okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti a okolností způsobujících zánik trestu, neboť splňují podmínky kvalifikace obou kategorií) byly řazeny: smrt zločince, vystátí trestu, prominutí trestu a promlčení.

Quasi funkci zahlazení mělo promlčení, neboť se promlčoval pouze spáchaný zločin, tudíž pachatel nemohl být za tento odsouzen, a tím mu nevznikal žádný nepříznivý následek. Společně s promlčením zákon upravoval jeho podmínky, délku promlčecí doby a její počítání nebo vyloučení z promlčení. Na rozdíl od toho, prominutí trestu již v sobě snoubilo funkci zahlazení odsouzení zcela, neboť se příslušné ustanovení svými účinky odkazovalo na účinky vystátého trestu.

Pravým zahlazením trestu (tak, jak jej chápeme dnes) byla okolnost, jíž se trest vystál. Všechny zločiny se tak, slovy zákona, „shlazovaly“ *ex lege* na základě jejich výkonu. Odsouzený pachatel poté nabyl všech společenských občanských práv, na nichž byl na základě odsouzení omezen, příp. jichž byl zbaven. To však neplatilo pro případy, které vyjmenovával § 25–27 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, tedy pro případy, ztratili-li pachatel na základě odsouzení práci ve veřejném úřadu, tuto automaticky nezískával zahlazením zpět. Otázka, která vyvstává s touto výjimkou znovunabytí občanských práv, je spojena s tím, zda zanikala i skutečnost nemožnosti znovunabytí ztracených titulů a úřadu, jak je uvedeno v písm. b) a d) § 26 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, bez císařova dispensu. Přestože věta druhá a třetí § 225 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, konkrétně zmiňuje: „A protož nemůže jemu nikdo v požívání práv takových překážeti, ani příkoří činiti. Také nemá, pokud počestný život vede, tím, co již minulo, od nikoho dotýkán, aniž má proto jakýmkoli způsobem haněn býti“,³⁵ čímž je vyjádřena myšlenka zahlazení, ve smyslu toho, že odsouzená osoba se stala znovu bezúhonnou, nelze říci, že s tím zanikala nemožnost znovu nabýt příslušné vymezené tituly a úřady. Tato skutečnost vyplývá z toho, že jak § 26, tak § 225 jsou obecná ustanovení o trestání, resp. zániku trestů a neexistuje mezi nimi vztah subsidiarity a speciality. Zároveň § 225 se pro případ „shlazení“ zmiňuje pouze o obnově všech práv občanských, tj. obnově práv obsažených v § 61,³⁶ § 574,³⁷ § 868³⁸ a § 191,³⁹ § 254,⁴⁰ § 281⁴¹ zákona č. 946/1811 Sb. z. justičních,

³⁵ § 225 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích.

³⁶ „Zločinec odsouzený k trestu nejtěžšího nebo těžkého žaláře nemůže ode dne, kterého mu byl rozsudek ohlášen a po dobu jeho trestu vstoupiti v platné manželství.“

³⁷ „Zločinec, který byl odsouzen k trestu smrti, nemůže ode dne ohlášeného mu rozsudku, byl-li však odsouzen k trestu nejtěžšího nebo těžkého žaláře, pokud jeho trest trvá, učiniti platné prohlášení poslední vůle.“

³⁸ „Pokud zločinec může sjednávatí platné smlouvy, ustanovuje trestní zákon o zločinech.“

³⁹ „Nezpůsobilými k poručenství vůbec jsou ti, kdož nejsou s to pro svoji nezletilost, tělesné nebo duševní vady nebo z jiných příčin obstarávati své vlastní věci; kdož byli uznáni vinnými zločinem nebo od nichž nelze očekávati řádnou výchovu sirotka nebo užitečnou správu jmění.“

⁴⁰ „Poručník musí býti z úřední moci propuštěn, spravuje-li poručenství proti svým povinnostem, ukáže-li se neschopným nebo vyjdou-li stran něho najevo takové okolnosti, které by jej po zákonu vylučovaly z převzetí poručenství.“

⁴¹ „Kdo má příslušné vlastnosti pro poručenský úřad, může také převzítí opatrovnictví. Při opatrovnictví mají též místo stejné omluvné důvody a přednostní práva jako při poručenství.“

obecný zákoník občanský (dále jen „ABGB“), nikoliv již o obnově možnosti znovu nabytí ztracených titulů a úřadů. Nezbytné je také zohlednit novelu zákona o zločinech, přečinech a přestupcích (o ní dále). Proto je nutno uzavřít, že jednou ztracené tituly, vyznamenání a úřady již bez císařova dispensu nebylo možno vůbec nabýt, a to ani *pro futuro*.

Významnou novelu přinesl zákon č. 131/1867 ř. z., kterým se mění některá ustanovení obecního trestního zákoníku a jiná s ním související nařízení. Tento zákon zrušil omezení obecných občanských práv plynoucí z § 27 písm. b)⁴² zákona o zločinech, přečinech a přestupcích. Posunu také dostála ustanovení o ztrátě titulů, vyznamenání a úřadů, u vymezených trestných činů totiž nezpůsobilost jejich nabytí zanikla s koncem trestu, v případě nevyjmenovaných trestných činů nezpůsobilost nabytí zanikla uplynutím doby deseti, pěti nebo tří let, dle výměry trestu žaláře, od vykonání uloženého trestu. Tato skutečnost neznamenala, že ten, kdo o příslušný titul nebo vyznamenání přišel, jej opět automaticky nabyl, odpadla pouze překážka titul nabýt do budoucnosti.

Současný trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání je možné uložit pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody,⁴³ avšak doba výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody nezakládá překážku znovunabytí příslušného titulu nebo vyznamenání. Zmíněný trest se vztahuje pouze na čestné tituly a vyznamenání, odsouzený tak neztrácí např. „běžné“ akademické tituly.

Za zmínku poté stojí úprava pomíjení přečinů a přestupků a trestů za ně ukládaných, uvedená v dílu druhém předmětného zákona, která vycházela s drobnými úpravami (zejména v oblasti snížení dob⁴⁴ a jiných požadavků⁴⁵) z úpravy pomíjení zločinů. Výkon trestu, obdobně tak prominutí trestu, který byl uložen za přečin nebo přestupek, měl stejný účinek jako vystálý trest.

Ve srovnání se současnou úpravou lze vyslovit názor, že úprava zahlazení v době Rakouska-Uherska byla z jednoho pohledu mírnější, pro případy zahlazení všech trestných činů *ex lege* po jejich výkonu, z druhého pohledu výrazně přísnější, pro případy absolutní nemožnosti nabýt ztracené tituly, vyznamenání nebo úřady (před novelou). Příslušná novela stanovila zkušební dobu pro možnost nabytí titulů, vyznamenání nebo úřadů, a tím se výrazným způsobem přiblížila současné úpravě s tím rozdílem, že ztráta čestných titulů nebo vyznamenání je v současném trestním zákoníku upravena jakožto samostatný trest⁴⁶ s relativně přísnými podmínkami, které musí být splněny, aby mohl být uložen. Kdežto zákon o zločinech, přečinech a přestupcích spojoval ztrátu těchto titulů a vyznamenání automaticky s odsouzením za zločin.

S nadsázkou lze říci, že tato úprava působila obdobným způsobem, jako například dnešní příkládání výpisu z rejstříku trestů u přihlášek k výběrovému řízení do veřejných úřadů, u nichž je žádána bezúhonnost, neboť trest byl zahlazen automaticky jeho výkonem, avšak zůstal zákaz výkonu veřejných úřadů po určitou dobu od vykonání trestu.

Pro shrnutí, období od roku 1852–1918 se vyznačovalo následujícím: 1. Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích již řádně užíval pojmu „shlazení“ odsouzení. 2. Odsouzení se shlazovalo smrtí zločince, vystátím trestu, prominutím trestu a promlčením. 3. Novela

⁴² Ustanovení omezující právní jednání v oblasti občanského práva a pořízení pro případ smrti.

⁴³ Srov. § 78 trestního zákoníku.

⁴⁴ Viz jaký čas promlčení jest u přečinů a přestupků § 532 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁴⁵ Viz vyloučení z promlčení § 531 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁴⁶ Srov. § 78 trestního zákoníku.

z roku 1867 přinesla velké změny, umožnila znovu nabýt ztracených titulů, vyznamenání a úřadů, odsouzení nebylo spojeno s omezením občanských práv (na rozdíl od období před novelou). 4. Pro délku nezpůsobilosti nabýt ztracených titulů, vyznamenání a úřadů byla stanovena doba od výkonu trestu žaláře. 5. Se shlazením byly spojeny účinky zákazu přihlížení k odsouzení a zákazu připomínání odsouzení pachatelů, včetně jakýchkoli jiných negativních důsledků.

Zahlazení odsouzení v letech 1918–1928

Jako prováděcí zákon k zákonu o zločinech, přečinech a přestupcích byl na sklonku Rakousko-Uherské monarchie vydán zákon č. 108/1918 ř. z., o odčinění odsouzení (dále jen „zákon o odčinění odsouzení“), který nabyl platnosti a účinnosti dne 21. března 1918. Následně byl tento zákon přejet Československou republikou a novelizován zákonem č. 208/1919 Sb. z. a n., kterým se mění odstavec 1. § 5 zákona z 21. března 1918, z. ř. č. 108, a doplňuje § 411 tr. ř. (tato novela přinesla úpravu zejména „kosmetického“ charakteru, kdy nahradila slovo „císaře“ za slovo „prezident republiky“ atd.). Zákon o odčinění odsouzení, společně s jeho novelou, by zrušen zákonem č. 111/1928 Sb. z. a n., o zahlazení odsouzení.

Zákon o odčinění odsouzení obsahoval jak hmotněprávní, tak procesní ustanovení o postupu při zahlazování odsouzení (odčinění odsouzení). Obsahoval pouhých osm paragrafů a nebyl žádným způsobem členěn.

Odčinění se poskytovalo odsouzenému, který byl dříve soudně bezúhonný, odčinil škodu, kterou trestným činem způsobil a nebyl znovu odsouzen do uplynutí lhůty pro odčinění. Odčinění však nepřekáželo dřívější odsouzení za přestupek nebo přečin za předpokladu, že tento byl nepatrný nebo se nezakládal na úmyslu („bezectném smýšlení“).⁴⁷ Zároveň s tím byla stanovena výjimka z odčinění, podle níž se neodčiňovaly zločiny, na něž byl stanoven trest odnětí svobody v délce více jak jeden rok.⁴⁸ Z tohoto pravidla byly vyloučeny případy, které upravovala novela (č. 131/1867 ř. z.) k zákonu o zločinech, přečinech a přestupcích v § 6, mezi tyto náležely například nepřekážení, neoznámení zločinu velezrady, zločin rušení veřejného pokoje, mimo případy, kdy zmíněné zločiny směřovaly proti osobě císaře (dá se předpokládat, že v době republiky proti osobě prezidenta republiky); zločiny pozdvižení, vzbouření a násilného vztažení ruky na vrchnostenské osoby nebo jim nebezpečným vyhrožováním ve věcech veřejných za předpokladu, že tyto zločiny se zakládaly na politických motivech; zločiny veřejného násilí, souboje a nadřzování.

⁴⁷ § 1 odst. 2 zákona č. 108/1918 ř. z., o odčinění odsouzení (pozměněný zák. z 10. dubna 1919 Sb. z. a n. č. 208).

⁴⁸ Na základě Recepčního zákona z pera A. Rašína byl na území Československa recipován právní řád Rakouska-Uherska a s tím i zákon o zločinech, přečinech a přestupcích (tento byl účinný až do roku 1950, kdy je nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon). Vzhledem k tomu taktéž zůstává rakousko-uherské rozdělení deliktů na zločiny přečiny a přestupky, kdy za zločiny jsou považovány závažnější delikty a je jim věnován první díl zákona, náleží mezi ně „typická“ trestná činnost, např. vražda, loupež, krádež, vydírání, zneužití moci úřední atd. Za přečiny a přestupky byly považovány méně závažné delikty a byl jim věnován díl druhý zákona, jednotlivé přečiny a přestupky byly rozděleny do tří kategorií na přečiny a přestupky proti veřejné bezpečnosti, proti bezpečnosti jednotlivců a proti veřejné mravopověstnosti, náleželo mezi ně např. shluknutí, urážení církve nebo společnosti náboženské, zákonem uznané, z nečištění studnic, cisteren atd., krádeže mírnějšího druhu atd.

Jak již bylo výše zmíněno, v recentní právní úpravě předchází soudní bezúhonnost odsouzeného a bezpodmínečnost odčinění škody odsouzeným netvoří překážku zahlazení odsouzení. Neodsouzení za trestný čin v době nezbytné k zahlazení je podmínkou zahlazení i v současnosti. Nejednotnost soudního rozhodování je možné nalézt u přestupků, kdy lze obecně říci, že přestupek spáchaný v době nezbytné pro zahlazení by neměl zakládat překážku zahlazení, pokud se nejedná o přestupek na stejném úseku jako zahlazovaná trestná činnost. Zahladit je však možno jakékoliv odsouzení.

Lhůta k odčinění se počítala od vykonání trestu, případně od jeho prominutí milostí⁴⁹ s tím, že se k této nepřipočítávala doba, po kterou byl odsouzený držen v ústavu, tj. lhůta byla stavěna v případě, že byl odsouzený držen v trestním ústavu, trestnici, věznici, donucovací pracovně, polepšovně, ústavu pro choromyslné a jiných obdobných ústavech, z nichž chovanec tento smí opustit pouze v doprovodu dozorce.⁵⁰ Délka lhůty k odčinění se odvíjela od délky trestu odnětí svobody stanovené za příslušný čin a byla stanovena na patnáct let pro případ zločinů (mimo zločiny zmíněné výše, tj. vypočtené v § 6 zákona č. 131/1867 ř. z.), deset let pro zločiny vypočtené v § 6 zákona č. 131/1867 ř. z., a pět let pro ostatní případy.

Počátek běhu doby nezbytné k zahlazení odsouzení je v současné době stanoven na patnáct, deset, pět, tři a jeden rok dle druhu a výše uloženého trestu, přičemž jeho počátek je stanoven výkonem, promlčením nebo prominutím trestu. Nevedení řádného života vede k „přetržení“ této doby a tato běží od znova. Zahladit odsouzení není možno dokud není vykonáno ochranné opatření (je-li opatření vykonáváno, doba se nestaví).⁵¹

Pro případy odčinění odsouzení zákonem neupravených mohl rozhodovat pouze císař, resp. později prezident republiky.⁵²

Bylo-li odsouzení odčiněno, nastaly stejné účinky jako při současném zahlazení. Účinky zahlazení byly rozděleny na přímé a nepřímé.⁵³ Mezi přímé účinky náležela skutečnost, že se na odsouzeného hledělo jako na osobu bezúhonnou (tj. za osobu nepotrestanou) za předpokladu, že pachatel neměl stále nějaká neodčiněná odsouzení. S bezúhonností byly spojeny další účinky, např. obnova způsobilosti k přísaze v právu procesním, nebo možnost nabytí živnosti (neobnovovala se však již na základě odsouzení

⁴⁹ Na rozdíl od zákona č. 111/1928 Sb. z. a n., o zahlazení odsouzení, zákon o odčinění odsouzení se o promlčení výkonu trestu nezmiňuje. Důvodem zavedení podmínky počátku běhu lhůty nezbytné k zahlazení odsouzení spočívající v promlčení do zákona o zahlazení odsouzení bylo přijetí nařízení vlády republiky Československé č. 152/1920 Sb. z. a n., jímž se upravuje soudnictví a rozšiřuje působnost zákonů a nařízení z oboru soukromého práva a soudní správy v územích postoupených Československé republice podle mírových smluv, zejm. § 9 tohoto nařízení, které odkazovalo na § 67–72 německého trestního zákona do té doby účinného na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Lze se tak domnívat (ač se autor pouští do pouhých spekulací, neboť k této skutečnosti nenalezl podklady), že tímto odkazem, byla zavedena podmínka počátku běhu lhůt spočívající v promlčení od 1. 5. 1920, kdy nařízení nabylo účinnosti, i do zákona o odčinění odsouzení.

⁵⁰ Obdobně též BALCAR, J. *Zákon o zahlazení odsouzení*. Kroměříž: Nakladatel J. Gusek, 1928, s. 35.

⁵¹ Srov. § 105 trestního zákoníku.

⁵² Pokud se jednalo o případ, který nebyl právně upraven, nebo o případ, že doposud nebyly splněny podmínky zahlazení, mohl prezident republiky užít svého postavení a zahladit odsouzení tím, že využil svého práva daného ústavní listinou (§ 103), resp. § 10 písm. f) prozatímní ústavy (z. č. 37/1918 Sb. z. a n.) a udělil milost.

⁵³ Obdobně BALCAR, c. d., s. 42 a násl.

pozbyta živnost, ale odpadala překážka jejího znovunabytí do budoucnosti).⁵⁴ Nepřímým účinkem odčinění bylo, že odsouzený své odsouzení ve styku se soudy a úřady nemusel vykazovat, tj. jednalo se tak o soudní bezúhonnost, která však nezbytně neznamenala nabytí tzv. občanské bezúhonnosti (úcty a vážnosti u spoluobčanů).⁵⁵ Současné s tímto ale nebyla dotčena práva třetích osob, zakládajících se na základě odčiněného odsouzení⁵⁶ (nejednalo se však o odčinění škody, neboť toto bylo podmínkou rozhodnutí o odčinění). Odčinění odsouzení se poznamenalo v trestním spisu, na trestním lístku trestního rejstříku úřadu⁵⁷ a v záznamech správních úřadů. Takovéto odsouzení nesmělo být vykazováno na vyhotovených trestním lístku, vysvědčení o bezúhonnosti nebo vykazováno jiným způsobem. Na druhou stranu tato skutečnost nebyla bezpodmínečná, např. v případě hodnocení věrohodnosti osoby svědka, použití zahlazeného odsouzení jako důkazu proti osobě spoluobviněné atd.⁵⁸

Procesněprávní část zákona obsahovala ustanovení o příslušnosti soudu, osobách oprávněných k podání návrhu a o povinnostech státního zástupce. Věcně a místně příslušný byl vždy sborový soud, který rozhodl v I. stolici, případně též byl-li v jeho obvodu soud okresní, který rozhodl v I. stolici. Vždy tak o odčinění odsouzení rozhodoval soud na krajské úrovni (tj. sborový soud). Byl-li občan Československé republiky souzen v cizině, příslušnost soudu se odvíjela od jeho trvalého pobytu, případně jeho posledního známého bydliště. Posledním případem byl ten, kdy nebyly splněny předešlé podmínky a o odsouzení rozhodl soud ve Vídni, příslušný k odčinění odsouzení tak byl zemský trestní soud v Praze, případně v Brně.

Recentní trestní řád⁵⁹ upravuje příslušnost soudu odlišně a vytváří tak jisté obtíže.⁶⁰ Věcně a místně příslušný je okresní soud místa bydliště odsouzeného.

Povinností státního zástupce bylo prošetřit všechny skutečnosti, které zakládaly možnost soudu rozhodnout kladně o odčinění odsouzení, a to způsobem, který zasahoval do práv a cti odsouzeného nejmenším způsobem. Pro případy, že státní zástupce zjistil veškeré skutečnosti, aniž by bylo potřeba zvláštního šetření, byl povinen *ex officio* podat návrh na odčinění odsouzení.

⁵⁴ Obdobně BALCAR, *c. d.*, s. 46–47.

⁵⁵ Obdobně BALCAR, *c. d.*, s. 50.

⁵⁶ Obdobně např. soukromoprávní nároky poškozeného, nároky spoludědiců při dědické nehodnosti, vyděnění atd. srov. BALCAR, *c. d.*, s. 56.

⁵⁷ Moderní rejstříky trestů vznikají až na základě vládního nařízení č. 198/1922 Sb., o evidenci soudních provinilců a sbírání dat pro účely kriminální statistiky, které bylo přijato 14. července 1922 s účinností od 1. ledna 1923. Tento předpis upravoval jak organizaci rejstříku trestů (byl zřízen u krajských státních zastupitelství a vnitřně rozdělen do oddílů A–C), tak jeho obsah (záznamy o trestních listech), funkci a činnosti (nakládání s došlými trestními listy, činnost trestní kanceláře a dohled státního zástupce, přeřazování trestních listů mezi jednotlivými odděleními rejstříku, úpravy ve stávajících trestních listech atd.). Avšak již před rokem 1923 lze nalézt pozitivní úpravu evidence soudně trestaných osob, a to dvorským dekretem č. 1818/1821 Sb. z. justičních a následně nařízením ministerstva spravedlnosti č. 44/1853 ř. z., přičemž tyto předpisy upravovaly vyplňování a nakládání s tabulkami obsahujícími údaje o odsouzených.

⁵⁸ Obdobně BALCAR, *c. d.*, s. 54–55.

⁵⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů: Česká republika*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1961, částka 66, s. 513–576 (dále jen „trestní řád“).

⁶⁰ Srov. SKUPIN Z. J. *Procesní podmínky zahlazení odsouzení*. COFOLA 2018: Sborník z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 180–192.

Současný trestní řád již nezakládá povinnost státního zástupce vše řádně prošetřit, avšak návrhové právo k zahájení řízení o zahlazení odsouzení je mu zachováno (i když jen ve fakultativní podobě), obdobně tak právo k podání stížnosti.

Po vyslechnutí státního zástupce soud rozhodoval v neveřejném sezení (zasedání) usnesením. V případě, že nebyla škoda odsouzeným nahrazena, soud stanovil její výši a přiměřenou lhůtu k její náhradě. Proti usnesení bylo možno podat do tří dnů stížnost, která měla odkladný účinek.

Obdobným způsobem se nesl vládní návrh zákona o odčinění odsouzení vojenskými soudy,⁶¹ který přebíral z velké části znění zákona o odčinění odsouzení. Zákon měl směřovat, jak již název napovídá, k odčinění odsouzení vojenskými soudy, neboť tyto odčiněny podle zákona o odčinění odsouzení být nemohly. Důvodová zpráva⁶² tak podává, že návrh zákona směřuje k tomu, aby osoby odsouzené vojenskými soudy byly postaveny na roveň osobám odsouzeným obecnými soudy. Návrh byl vypracován 7. června 1920, avšak nikdy nebyl přijat.

Ve zkoumaném období nelze opomenout zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění (dále jen „zákon o podmíněném odsouzení“), který byl účinný až do roku 1950, kdy byl zrušen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Zákon obsahoval jak ustanovení hmotněprávní, tak ustanovení procesní, byl členěn na dvě části, a to na část o podmíněném odsouzení a na část o podmíněném propuštění.

Soud mohl podmíněně odložit výkon peněžitého trestu nebo trestu odnětí svobody, který nepřesahoval dobu jednoho roku (do doby jednoho roku se včítala délka náhradního trestu ukládaného pro případy nevykonání peněžitého trestu), na zkušební dobu jednoho až tří let, byl-li uložen peněžitý trest nebo trest odnětí svobody do šesti měsíců, a dvou až pěti let, byl-li uložen trest odnětí svobody delší šesti měsíců (nejdéle však na jeden rok). Zároveň zákon stanovoval negativní podmínky v § 2 zákona o podmíněném odsouzení, mezi něž náleželo předchozí odsouzení na dobu delší tří měsíců odnětí svobody nebo čin spáchaný z pohnutky „nízké a nečestné“ (dnes by se tato pohnutka dala pravděpodobně vykládat dle ustanovení § 42 písm. b) trestního zákoníku⁶³). Z tohoto byly vymezeny výjimky, mezi něž náleželo promlčení, osvědčení se ve zkušební době a uplynutí doby pěti let od právní moci prominutí trestu za přečin nebo přestupek. Lze se domnívat, ač zákon o podmíněném odsouzení tak výslovně neuvádí, že mezi tyto výjimky bylo možno zařadit i odčinění odsouzení podle zákona o odčinění odsouzení, a to vzhledem k účinkům, jež byly odčiněním odsouzení vyvolány (viz výše).

Recentní úprava podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody je obsažena v trestním zákoníku, není jí tudíž věnován vlastní zákon. Podmínky odkladu výkonu jsou upraveny výrazně mírněji, kdy soud může takto učinit, ukládá-li trest odnětí svobody ve výši až na tři roky, přičemž současně uloží zkušební dobu až na pět let. Tímto zmírněním podmínek jsou vtěleny základní myšlenky moderního trestního práva, zejm. důraz

⁶¹ Srov. Vládní návrh zákona ze dne ... 1920, o odčinění odsouzení vojenskými soudy, Poslanecká sněmovna, Národní shromáždění republiky Československé 1920–1925, I. volební období, 1. zasedání, Tisk č. 32, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/index01.htm>.

⁶² Tamtéž.

⁶³ „... spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky...“

na restorativní principy, přihlídnutí k subsidiaritě trestní represe aj. Na druhou stranu výkon peněžitého trestu nelze podmíněně odložit dospělému pachateli, soud může takto učinit pouze u pachatelů mladistvých.⁶⁴

Ve zkušební době podmíněného odsouzení byl odsouzený povinen příslušné odsouzení uvádět pouze na dotaz soudu. Stejně jako dnes, osvědčil-li se odsouzený v době podmíněného odsouzení, mělo se za to, že nebyl odsouzen [odsouzení bylo odčiněno *ex decreto* (o osvědčení rozhodoval soud; obdobně je tomu i dnes), stejně jako v případě odčinění podle zákona o odčinění odsouzení]. V opačném případě soud nařídil výkon odloženého trestu. Podmínky, za nichž soud nařídil výkon podmíněně odloženého trestu, byly velmi přísné, náleželo mezi ně např. nesplnění podmínek uvedených v § 2 zákona o podmíněném odsouzení, oddával-li se odsouzený v době podmíněného odsouzení nezřízenému pití alkoholických nápojů, hráčství, zahálčivému životu nebo životu nemravnému, přes napomenutí odmítal odčinit škodu nebo byl odsouzen pro jiný zločin atd.

Případy odčinění odsouzení podmíněného propuštění zákon o podmíněném odsouzení neupravoval. Tudíž odčinění nebylo možné, a to vůbec, neboť jak plyne ze zákona o odčinění odsouzení, bylo možno odčinit pouze zločin, za nějž byl stanoven trest do jednoho roku odnětí svobody. Při pohledu do ustanovení § 10 zákona o podmíněném odsouzení jasně plyne, že podmíněně propuštěn mohl být pouze pachatel, který byl odsouzen k trestu delšímu jednoho roku, z něhož již vykonal alespoň dvě třetiny, nejméně však jeden rok. Proto nebylo možno takový trest odčinit.

Ze zákona o odčinění odsouzení je jasné, že se postupně blíží k podobě současné úpravy, avšak plyne z něj ještě významná přísnost, zejména při pohledu na podmínky odčinění odsouzení, které vylučovaly odčinění odsouzení, na nějž byl stanoven trest odnětí svobody v délce nad jeden rok. Na druhou stranu lze zajisté ocenit skutečnost, že odsouzení mohlo být odčiněno až poté, co pachatel odčinil škodu jím způsobenou, což bezpochyby vyvíjelo tlak na odsouzeného, na druhou stranu tato skutečnost mohla také odsouzenému bránit v nabytí práce, příp. povolání, a následné možnosti odčinit případnou majetkovou škodu. Avšak bezpochyby tato skutečnost velmi zvýhodňovala a zesilovala postavení poškozeného vůči odsouzenému. Nelze opomenout úpravu místní a věcné příslušnosti soudu, která byla vázána na místo soudu, který rozhodoval o meritu věci.

Úprava zahlazení podmíněného odsouzení se shoduje se současnou úpravou zahlazení, rozdílnost je však možno spatřovat ve velmi přísně nastavených podmínkách osvědčení se zákonem o podmíněném odsouzení. Zároveň výrazný rozdíl lze nalézt i v oblasti podmíněného propuštění, kdy toto nebylo možno zahladit vůbec, což se z dnešního pohledu jeví taktéž nepřiměřeně přísné.

Pro shrnutí, období od roku 1918–1928 se vyznačovalo následujícím: 1. Přísnými podmínkami a relativně úzkým okruhem trestných činů, které mohly být odčiněny (tj. zahlazeny). 2. Odsouzení mohlo být odčiněno po uplynutí lhůty, jejíž délka se odvíjela od délky trestu odnětí svobody a počínala svůj běh výkonem tohoto trestu nebo udělením milosti. 3. Bylo-li odsouzení odčiněno, na pachatele se hledělo jako na osobu (soudně) bezúhonnou.

⁶⁴ Srov. § 28 a násl. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů: Česká republika*. Praha: Ministerstvo vnitra, 2003, částka 79, s. 4030–4052.

4. O odčinění rozhodoval vždy soud, státní zástupce měl v rozhodování o odčinění řadu povinností. 5. Osvědčením ve zkušební době podmíněného odsouzení nastávaly účinky odčinění.

Závěr

Bezpochyby lze konstatovat, že v trestním řízení dlouhou dobu přetrvávaly velmi kruté praktiky. Proto v mnoha případech institutu zahlazení nebylo třeba, neboť osoba, proti níž se trestní řízení vedlo, toto řízení nepřežila, nebo následně na ni byl vykonán trest smrti; ve druhém případě zahlazení nebylo účelné, respektive funkční, neboť např. na osobě byl vykonán tělesný trest formou cejchu nebo jiného značení a zahlazení by tak bylo kontraproduktivní. Jistou změnu přináší doba osvěcenská a trestní zákoník Marie Terezie, ač i tento stále obsahoval torturu, je možné se setkat s jistou formou zahlazení. Nepochybně výrazným krokem v oblasti zahlazení odsouzení bylo vydání trestního zákoníku Josefa II., který obsahoval již plnohodnotná ustanovení o zahlazení odsouzení. Vývoj byl dovršen vydáním trestního zákoníku o zločinech, přečinech a proviněních z roku 1852.

Ve srovnání se současnou úpravou lze vyslovit názor, že úprava zahlazení v době habsburského soustátí od roku 1852 byla z jednoho pohledu mírnější pro případy zahlazení všech trestných činů *ex lege* po jejich výkonu, z druhého pohledu výrazně přísnější, pro případy absolutní nemožnosti nabýt ztracené tituly, vyznamenání nebo úřady (před novelou). Příslušná novela stanovila zkušební dobu pro možnost nabytí titulů, vyznamenání nebo úřadů, a tím se výrazným způsobem přiblížila současné úpravě. S nadsázkou lze říci, že tato úprava působila obdobným způsobem, jako například dnešní přikládání výpisu z rejstříku trestů u přihlášek k výběrovému řízení do veřejných úřadů, u nichž je žádána bezúhonnost, neboť trest byl zahlazen automaticky jeho výkonem, avšak zůstal zákaz výkonu veřejných úřadů po určitou dobu od vykonání trestu.

Prvním zákonem, který byl vyhrazen výlučně zahlazení odsouzení, byl zákon o odčinění odsouzení z roku 1918. Ve srovnání se současnou právní úpravou byla úprava zákona o odčinění výrazně přísnější, neboť nebylo možno odčinit odsouzení, v nichž byl uložen trest odnětí svobody převyšující jeden rok. Oproti tomu se všechna odsouzení shlazovala *ex lege*, odsouzený tak nemusel podávat žádnou žádost.

Současná úprava institutu zahlazení odsouzení není bezchybná a vykazuje řadu nedostatků, závěrem lze ale vyslovit myšlenku, že je možné si z historické podoby jistě vzít inspiraci a při návrzích nové úpravy *de lege ferenda* přihlédnout i k podobám, které institut vykazoval od roku 1852 do roku 1928.